

Дацко О.І.

Економічний потенціал транскордонного співробітництва у сфері культури західних євро регіонів України

Визначено необхідність та інституційний базис транскордонного співробітництва у сфері культури. Проаналізовані програми транскордонного співробітництва та окремі їх компоненти щодо розвитку культурної співпраці західних євро регіонів України. Визначено економічний потенціал транскордонного співробітництва у сфері культури та пріоритетні напрями його капіталізації.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, культура, економічний потенціал, програми транскордонного співробітництва.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Новий етап євроінтеграційного співробітництва України обумовлений потребою конвергенції, а відповідно, активізації співпраці у всіх сферах життєдіяльності транскордонних регіонів. Проектом Угоди про асоціацію Україна-ЄС визначено, що в основі угоди є спільні цінності, а також наміри сторін розвивати тісні й тривалі відносини на основі цих цінностей: демократії, дотримання прав людини та фундаментальних свобод, верховенства права [1]. Культура є основою формування суспільних цінностей, а тому визначальна роль культурного чинника в ефективності процесу євроінтеграції є беззаперечною.

Європейською хартією прикордонних і транскордонних регіонів зазначено, що заохочення культурного співробітництва є необхідним у транскордонних регіонах. Таке співробітництво є життєво важливою та необхідною передумовою будь-яких заходів щодо зміцнення довіри [2]. Формування спільної системи демократичних цінностей, розвиток громадянського суспільства, а відповідно, конвергенція культурних цінностей є визначальною передумовою євроінтеграції.

Налагодження партнерства у сфері культури і мистецтва задля збереження і популяризації культурної спадщини, створення нових культурних об'єктів, культурного співробітництва є також дієвим

інструментом стимулювання транскордонної співпраці, сприяє зближенню суб'єктів транскордонного процесу, забезпечує розвиток нових сфер економічної співпраці, сприяє міжлюдським контактам тощо [3].

Однак, в Україні культурне співробітництво в транскордонному просторі часто розглядається відокремлено від економічного, що не дозволяє у повній мірі реалізувати економічний потенціал культурної компоненти такої співпраці. Крім того, недостатня конвергенція культурних цінностей обумовлює неефективність програм транскордонної співпраці у інших сферах, що актуалізує необхідність системного вивчення потенціалу культурного співробітництва та його актуалізації.

Тому **метою статті** є окреслити перспективи капіталізації економічного потенціалу транскордонного співробітництва у сфері культури.

Завданнями статті є:

- визначити інституційні основи транскордонного співробітництва у сфері культури;
- проаналізувати стан та перспективи реалізації програм транскордонного співробітництва у сфері культури західних євро регіонів;
- охарактеризувати стан та перспективні напрями капіталізації економічного потенціалу культури у транскордонному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Аналізуючи зв'язки територіальних громад транскордонних регіонів України і країн ЄС, можемо констатувати, що транскордонне співробітництво в галузі культури має тривалу безперервну історію, у порівнянні із іншими видами співпраці, оскільки навіть за часів СРСР цей вектор співпраці був певною мірою відкритим для населення прикордонних територій. Цьому сприяла низка чинників, на які не могли впливати навіть жорсткі політичні рішення радянської влади: спільне історичне минуле народів прикордонних територій, родинні зв'язки, чисельні етнічні меншини суміжних країн по обидва боки кордону, спільна культурна спадщина та близькість культур, неофіційна релігійна співпраця тощо.

Необхідність налагодження співробітництва у сфері культури у транскордонному просторі обумовлено нормативно-правовими актами, зокрема Законом України «Про транскордонне співробітництво» [4], Концепцією Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 рр. [5] та ін.

Асоціацією європейських регіонів визначено, що транскордонне співробітництво у сфері культури є одним із важливих векторів такої співпраці, а формами так званою «доданої вартості» у розвиток регіонів, яка

створюється у межах такого співробітництва є політична, інституційна, соціально-економічна та соціокультурна [6]. Як вважають фахівці з транскордонного співробітництва Н. Носа, М. Ландьєл, В. Чопак та інші, соціокультурна додана вартість реалізується через тривале повторюване розповсюдження інформації та знань про географію, структуру, економіку, соціокультурну сферу та історію транскордонного регіону[7;8]. Але системних досліджень економічного потенціалу транскордонного співробітництва у сфері культури в Україні не проводилося, що з огляду на зростаючу важливість культурної компоненти євроінтеграційних перспектив України обумовлює актуальність теоретико-методологічних досліджень цих питань.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні в Україні інституціоналізовано 10 євро регіонів по усьому периметру кордону, які умовно можна поділити на групи: за участю регіонів країн Євросоюзу, регіонів країн СНД та морський транскордонний регіон (“Чорне море”). З них 5 євро регіонів – об’єднання з країнами ЄС (“Карпатський євро регіон”, “Прут”, “Буг”, “Дністер”, “Нижній Дунай”), 4 – транскордонні об’єднання, створені за участю областей країн СНД «Дніпро», «Слобожанщина», «Ярославна», “Донбас”), угодами про створення яких передбачена співпраця у сфері культури.

Однією із головних стратегічних цілей формування євро регіонів є зміцнення соціально-економічних, політичних та культурних зв’язків народів на території транскордонного регіону. Відповідно до Програми розвитку євро регіонів в Україні, основними напрямками співробітництва створених євро регіонів є поєднання зусиль в економічній сфері, розбудові соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництві та модернізації інфраструктури кордону, розвитку транспортної мережі, науковій та культурній співпраці, охороні навколишнього природного середовища, обміні досвідом між відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, взаємній допомозі в ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, боротьбі зі злочинністю і нелегальною міграцією тощо [9]. В інших програмних документах щодо налагодження транскордонного співробітництва, культурний вектор також передбачений. Хоча на практиці з боку України йому, фактично, приділяється недостатня увага.

Втім з боку ЄС культурній співпраці у транскордонному просторі приділяється більш вагоме значення. Аналізуючи підсумки реалізованих програм транскордонного співробітництва за попередні роки за участю

західних єврорегіонів констатуємо, що підтримка ЄС значною мірою орієнтована на зміцнення культурної співпраці. Так, в межах програми добросусідства «Польща-Білорусь-Україна» INTERREG III A/Tacis CBC 2004-2006 найбільшу частку склали проекти в сфері культури (35,0 %), у сфері освіти (39 %), у сфері розвитку бізнесу і туризму (19 %) [10, с.37].

Загалом в межах програм транскордонного співробітництва ЄС та України саме культурна компонента набуває дедалі більшого значення. Так, 2008 рік оголошений ООН роком культурного різноманіття, а 2009 – роком творчості та інновацій, що засвідчує вагомість значення культурного розвитку для забезпечення прогресу та налагодження різновекторного співробітництва. В межах програм добросусідства та транскордонного співробітництва, євроінтеграції зростає частка фінансування проектів у сфері культури.

Аналізуючи останні програми транскордонного співробітництва, схвалені Європейською Комісією "Україна – Румунія – Республіка Молдова" (Рішення № 3806/29, 29.07.2008 р.), "Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія" (Рішення № С (2008) 5146, 23.09.2008 р.), "Україна – Польща – Білорусь" (Рішення № К (2008) 6411, 06.11.2008 р.) та "Чорне море" (Рішення № С (2008) 7406, 27.11.2008 р.), констатуємо, що значна увага в межах реалізації цих проектів сьогодні приділяється саме налагодженню культурного співробітництва.

Серед пріоритетів Програми транскордонного співробітництва Польща – Білорусь - Україна 2007-2013, налагодженню культурного співробітництва відводиться особлива увага [11]:

- Пріоритет 1.1. Покращення умов для розвитку підприємництва. Оскільки одним із пріоритетних напрямів розвитку підприємництва у ЄС є розвиток творчих індустрій, як одного із найбільш динамічних сегментів економіки (зростання 5-6% на рік), тому створення сприятливих умов для розвитку творчої економіки є одним із важливих завдань розвитку транскордонних регіонів. (Такі ж пріоритети є і в програмах "Україна – Румунія – Молдова", "Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія" та "Чорне море").
- Згідно з цим пріоритетом передбачена також підтримка діяльності, пов'язаної з регіональним маркетингом. Відомо, що для промоції територій та формування іміджу регіону найчастіше використовуються саме культурні ресурси, а тому це ще один із напрямів розвитку культурного співробітництва в межах програми.
- Пріоритет 1.2. Розвиток туризму. Спрямований на покращення і більш

повне використання туристичного потенціалу регіону, в т.ч. за рахунок різноманіття культурної спадщини. Також програма передбачає розробку нових туристичних продуктів, що сприятиме розвитку культурного туризму. Також в межах цього пріоритету передбачено підтримку промоції регіону, а також захисту культурної спадщини.

- Пріоритет 3.1. Підвищення можливостей транскордонного співробітництва на регіональному рівні. Цей напрям орієнтований на розбудову інфраструктурної основи транскордонного співробітництва, зокрема і у сфері культури. Зокрема, представляє інтерес спільна реалізація в межах програми проекту Ради Європи «Створення культурного капіталу», який передбачає формування інституційних основ більш ефективного використання культурних ресурсів територій, активне залучення територіальних громад до актуалізації культурної спадщини та створення нових культурних надбань, налагодження інтенсивної співпраці на рівні територіальних громад, у тому числі і в галузі культури.

Серед західних євро регіонів найактивнішим є співробітництво на рівні територіальних громад Україна та Республіки Польща. Усі області України та воєводства Польщі уклали угоди про міжрегіональне співробітництво. Найкраще розвивають міжрегіональне співробітництво Підкарпатське, Люблінське, Лодзьке, Сілезьке та Мазовецьке воєводства, в Україні - Львівська, Одеська, Івано-Франківська, Вінницька та Волинська області. Причому цей процес охоплює населені пункти найнижчого рівня і кількість укладених угод постійно зростає. За даними Посольства України в Республіці Польща на регіональному та місцевому рівнях між Україною та Польщею станом на вересень 2013 р. підписано близько 450 угод про міжрегіональне співробітництво, практично усі передбачають налагодження співпраці у культурній сфері [12].

Для прикладу, між адміністративно-територіальними одиницями Волинської області та Республіки Польща укладено понад 30 міжрегіональних угод, зокрема Угода про економічне, торговельне, науково-технічне і культурне співробітництво між Волинською областю України та Люблінським воєводством Республіки Польща. В межах цієї транскордонної співпраці реалізовано низку проектів, зокрема [13]:

- «Люблін і Луцьк з точки зору кухні. Безмежний світ кулінарії польсько-українського пограниччя» отримав фінансування з Програми Добросусідства Польща-Білорусь-Україна INTERREG IIIA/Tacis CBC 2004 - 2006 і впроваджувався впродовж квітня-вересня 2007 р. на території міст Луцьк і Люблін.

- «Ягеллонський ярмарок – спільна спадщина Сходу і Заходу» реалізований задля зближення міст люблінського регіону, а також Любліна, Львова, Луцька і Бреста. Метою заходу є формування спільного історико-культурного підґрунтя, спільної спадщини Сходу і Заходу та задля пошуку оптимальних шляхів розвитку територій та побудови ідеї об'єднаної Європи та ін.
- Програма прикордонного співробітництва “Україна – Румунія – Республіка Молдова” пріоритетним визначає також налагодження міжособистісного співробітництва, яке значною мірою формується у соціокультурній площині [14] тому значна увага приділяється розвитку культурного співробітництва. Так, станом на 01.04.2010 серед 8 діючих проєктів, підтриманих фондом, 2 стосуються безпосередньо сфери культури:

1. Популяризація спільної культурної спадщини в транскордонному регіоні Чернівці – Сучава (2008-2010 рр.; Виконавці: Чернівецька міська рада, Міська адміністрація Câmpulung Moldovenesc, Муніципалітет Сучави та ін.; обсяг фінансування 290,2 тис.євро);

2. Створення інтегрального туристичного продукту для розвитку культурного туризму на Буковині (2008-2010 рр.; виконавці: Національний історико-архітектурний заповідник "Хотинська фортеця", Управління туризму Чернівецької обласної державної адміністрації, Торговельно-промислова палата Сучави та ін. ; обсяг фінансування – 701,7 тис.євро).

Станом на вересень 2013 р. в межах операційної програми “Україна – Румунія – Республіка Молдова 2007 – 2013 рр. ” за фінансової підтримки Європейського Союзу реалізовувались 3 проєкти у сфері культури:

1. Історико-етнографічна спадщина – складова сталого розвитку туризму на Буковині (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича у співпраці з Сучавським університетом (Румунія) з бюджетом 1 486,7 тис. євро.

2. Партнерство заради розвитку культурних традицій серед молоді (Асоціація Мугурел м. Дорогой Ботошанського повіту (Румунія) з бюджетом 90,8 тис. євро).

3. Транскордонний освітній обмін в галузі Європейських студій як сприяння зменшенню ефекту кордону на східному рубежі ЄС (Яеський університет «А.І. Куза» (Ясси, Румунія), Молдовська академія економічних студій (Кишинів, Республіка Молдова), Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Україна). Бюджет проєкту 165,0 тис. євро.

У 2008 р. завершив роботу міжнародний проєкт „Центр українсько-польських ініціатив – створення стійкої платформи для розвитку прикордонних територій”, здійснений Фондом розвитку транскордонного співробітництва та спеціальних економічних зон (м. Ужгород). Активну участь у його реалізації брали партнерські організації із Польщі та України – Європейський центр інтеграції та співпраці органів самоврядування „Дім Європи” (м. Люблін, Польща), Агенція Регіонального Розвитку та Європейської Інтеграції (м. Львів), Міжнародна Асоціація Інституцій Регіонального Розвитку (м. Ужгород). Одним із головним надбанням проєкту стало створення нової громадської організації – Центр українсько-польського транскордонного співробітництва, який братиме участь у розробці проєктів розвитку прикордонної, транспортної, туристичної, комунальної, природоохоронної інфраструктури, культурних та етнічних центрів, а також у реалізації на їх основі стратегії розвитку регіону.

Програма транскордонного співробітництва «Південно-Східна Європа» 2007-2013 рр. (Рішення №: С(2007) 6590 від 20 грудня 2007;) з бюджетом 206,7 млн. євро. реалізується на території наступних країн: Албанії, Австрії, Боснії та Герцеговини, Болгарії, Хорватії, Колишньої Югославської Республіки Македонія, Греції, Угорщини, Республіки Молдова, Чорногорії, Румунії, Сербії, Словаччини, Словенії, а також до програми включені окремі регіони Італії та України (Одеська, Чернівецька, Закарпатська, Івано-Франківська області). Серед ключових завдань програми налагодження транснаціонального співробітництва для забезпечення сталого розвитку регіонів, зокрема через

- - вирішення нагальних проблем, пов’язаних з міськими територіями;
- - створення збалансованого плану розвитку територій (включаючи дизайн територій);
- - сприяння розвитку культурних цінностей.

Сьогодні активно реалізуються програми Європейського інструменту сусідства та партнерства, серед яких 13 нових програм для країн-учасниць ЄПС: Азербайджану, Алжиру, Вірменії, Єгипту, Грузії, Ізраїлю, Йорданії, Лівану, Марокко, Молдови, Сирії, Тунісу та України [15], в межах яких стимулювання транскордонного співробітництва у сфері культури передбачають:

- Регіональна програма розвитку східних сусідів ЄС (2010-2013) для підтримки Східного партнерства (у т.ч. і у сфері культури);
- Міжрегіональна програма для фінансування студентських обмінів, університетської та культурної співпраці, контактів між посадовцями з

місцевих та регіональних органів влади.

Загалом бюджет підтримки Європейської політики сусідства на 2011-2013 рр. складає 5,7 млрд. євро. Україна протягом трьох років отримує в рамках ЄПС 470,1 млн євро.

У актуальних програмах транскордонного співробітництва в межах Єврорегіонів, які охоплюють прикордонні території України та країн ЄС підходи до налагодження транскордонного співробітництва дещо змінилися, і основний акцент зроблений на формуванні спільних культурних цінностей, розвитку творчого потенціалу, налагодженні міжособистісних контактів, а також актуалізації економічного потенціалу культурних ресурсів, особливо на розвитку культурного туризму.

Співробітництво у форматі «Від людини до людини» займає особливе місце серед напрямів розвитку транскордонного співробітництва Україна – ЄС, обсяг фінансування якого складає 76,8 млн євро або 21 % у загальній структурі фінансування. Цей пріоритет співпраці виражений у комплексі культурних і мистецьких проєктів, спрямованих на збереження, відродження і популяризацію фольклорних традицій, звичаїв.

Також Європейська Комісія здійснює підтримку проєктів в межах програми «Підтримка культури як вектору демократії та економічного зростання» в обсязі 22,2 млн євро, яка здійснюється в межах рамкової програми ЄС «Інвестуючи в людей», яка передбачає підтримку культури як вектору демократизації, різноманіття та соціально-економічного розвитку. Пріоритетами програми є [16]:

- заохочення культурного самовираження, що сприяє різноманіттю, міжкультурному діалогу та культурним правам і правам людини у контексті примирення, врегулювання конфліктів і демократизації;
- зміцнення потенціалу діячів культури для розвитку динамічного культурного сектору з метою стимуляції економічного зростання та збалансованого розвитку.

З боку України на рівні органів управління необхідність налагодження транскордонного співробітництва у сфері культури визначена у переважно у реалізації спільних заходів щодо збереження і популяризації історико-культурної спадщини, розвитку культурного туризму, реалізації мистецькоосвітніх програм. Однак капіталізація потенціалу культурної сфери для сприяння економічному розвитку може бути значно ефективнішою за системного підходу, адже культурні детермінанти є тим «підґрунтям», на яке імплементуються правові, економічні, соціальні, політичні та інші проєкти, і саме від стану розвитку культури залежать стереотипи щодо розуміння і

сприйняття трансформацій у соціально-економічній сфері, а також формуються більшість інституцій регіонального рівня.

Вважаємо, що важлива роль культурного співробітництва в межах транскордонної співпраці полягає у наступному:

- культура сприяє формуванню ефективного інституційного базису (як формальних, так і неформальних інституцій), особливо на регіональному рівні;
- культура є «містком» для налагодження порозуміння населення транскордонних територій та визначення перспектив налагодження співробітництва в інших сферах;
- близькість мов, історико-культурна спадщина, спільні інтереси культурного розвитку є вагомим чинником та передумовою створення транскордонних об'єднань, у т.ч. євро регіонів;
- ефективне культурне співробітництво допомагає сформувати систему збереження, захисту та оптимального використання культурних ресурсів територій, забезпечує та спрощує доступ до спільної історико-культурної спадщини регіонів;
- культурне співробітництво сприяє популяризації національних, регіональних надбань через систему регіонального маркетингу, яка часто використовує саме культурні об'єкти як засіб ідентифікації територій;
- розвиток культури дозволяє удосконалювати та розвивати сприятливе середовище для проживання людей в межах транскордонного регіону (дизайн середовища, створення творчих територій, комплексний розвиток соціокультурної сфери, налагодження спільних освітніх, інформаційних мереж тощо), що забезпечує акумулювання та ефективне використання людського потенціалу, підвищення рівня якості життя, зростання туристичної привабливості територій;
- етнічні соціокультурні проекти сприяють збереженню національної ідентичності емігрантами, у т.ч. діаспорою, на прикордонних територіях, і є одним із чинників створення національних лоббі на територіях інших держав;
- культурне співробітництво стимулює реалізацію спільних проєктів щодо розвитку підприємництва у сфері творчих індустрій;
- розвиток культурної інфраструктури сприяє розвитку спеціалізованих закладів, які є середовищем гуманітарного розвитку, зокрема церковних громад, шкіл, освітніх закладів, культурних асоціацій, бібліотек, музеїв тощо;
- забезпечує рівні можливості та всесторонні знання про культуру сусідньої

країни, що є її складовою транскордонного регіонального розвитку та передумовою для комунікації;

- ефективна культурна політика транскордонного співробітництва забезпечує формування та капіталізацію культурних і творчих ресурсів транскордонних регіонів, сприяє їх культурній конвергенції за збереження культурного різноманіття, підвищення культурної толерантності населення і загалом формування культурної основи розвитку транскордонних регіонів.

Налагодження ефективної співпраці у сфері культури, формування спільного культурного простору транскордонних територій стимулює утворення спільної інституційної бази і є сьогодні одним із пріоритетів транскордонного співробітництва розвинених країн. Аналізуючи політику країн ЄС щодо налагодження транскордонного співробітництва, зазначимо, що саме культурному співробітництву приділяється особлива увага. Так, на даному етапі реалізується спеціальна Програма ЄС «Культура 2007-2013» (EU Culture Programme) з бюджетом 400 млн євро. Ключовими пріоритетами програми є розвиток культури і мистецтва у межах транскордонного співробітництва [17]. Європейська комісія має на меті забезпечити зв'язок між Програмою та іншими фінансовими інструментами Спільноти, особливо зі Структурними фондами та іншими інструментами з освіти, навчання, досліджень, інформаційного суспільства, громадянства, молоді, спорту, мов, соціального включення, зовнішніх стосунків ЄС і боротьби з усіма формами дискримінації особливо у транскордонних регіонах. Виділення ЄС окремої програми зі значним обсягом фінансування для реалізації спільних культурних проєктів у транскордонних регіонах засвідчує важливість культури для забезпечення розвитку цього напрямку для європейської спільноти.

Зважаючи на активізацію культурного співробітництва в транскордонному просторі, зазначимо, що культуру доцільно розглядати у двох аспектах:

- культура як система цінностей населення;
- культурні ресурси розвитку території.

Культура як система цінностей має визначальний вплив на ефективність транскордонного співробітництва, адже вона визначає ментальні моделі поведінки, ієрархію потреб та пріоритетів населення визначеної прикордонної території, і особливо креативних осіб, до службових або громадських обов'язків яких входить налагодження транскордонного співробітництва. У цьому контексті можемо відзначити такі тенденції, які

істотно впливають на порівняно низьку активність та якість транскордонної співпраці в Україні:

- превалювання у багатьох представників влади власних інтересів над суспільними не дає змоги сформувати прозорий, економічно вигідний механізм співробітництва;
- поширення бюрократії та корупції;
- низький рівень довіри потенційних суб'єктів транскордонного співробітництва один до одного через неспівпадіння життєвих, службових та бізнес пріоритетів;
- низький рівень освіченості представників бізнесу щодо форм та механізмів транскордонного співробітництва, а відповідно, неусвідомлення переваг такої форми співпраці не сприяють ініціативі бізнесу щодо транскордонного співробітництва;
- нерозвиненість громадянського суспільства, несформованість системи демократичних цінностей зумовлюють недостатньо активне залучення до транскордонного співробітництва.

Також культура має економічний потенціал розвитку як самостійна галузь економіки (творчі індустрії), а також як каталізатор економічного зростання (рис.1)

Рис.1. Економічний потенціал культури в контексті транскордонного співробітництва. Складено автором

Як зображено на рис.1 можливість взаємодії в транскордонному просторі визначається системою цінностей населення, і за їх неузгодженості співпраця в інших сферах буде утрудненою або взагалі неможливою.

За конвергенції системи цінностей, розвиток транскордонного співробітництва у сфері культури може забезпечувати значні економічні ефекти шляхом:

- **розвитку творчих індустрій.** Творчі індустрії є пріоритетним сектором розвитку економіки розвинених країн. В середньому на рік приріст цього сегмента складає 5-6 %, тоді як загалом зростання економік розвинених країн за останні роки - в середньому 1-2%. Крім цього, творчі індустрії є пріоритетною галуззю щодо створення робочих місць, впровадження інновацій, тому розвиток підприємництва у сфері творчості дає змогу не лише розвивати економіку транскордонного регіону, але і сприяти створенню унікальних конкурентних переваг, які забезпечують високий рівень конкурентоспроможності територій;
- **активізації потенціалу культурних ресурсів.** Культурні ресурси транскордонних регіонів за участю України досі комплексно не обліковані та не оцінені. Так до груп культурних ресурсів, які мають істотний економічний потенціал віднесемо: культурну спадщину (матеріальну та нематеріальну), фестивалі і події, видатні місця, природну спадщину, що мають культурне значення, нематеріальні культурні ресурси (фольклор, традиції, звичаї тощо), творчі особи, неприбуткові організації та установи (які самі є культурним об'єктами, а також чинниками активізації культурного співробітництва), культурні індустрії. За системного підходу до оцінки і капіталізації культурних ресурсів вони можуть істотно стимулювати економічне зростання [18]. Інвестиції у реалізацію соціокультурних проектів дають значний стимул для економічного зростання: створенню нових робочих місць, активізації унікальних конкурентних переваг регіону, формуванню соціального капіталу, сприяють покращенню бренду територій;
- **підвищення ефективності брендингу територій.** Проектуючи твердження М.Портера щодо ефективної стратегії конкурентоспроможності на регіональний рівень, визначимо, що для регіону належний рівень конкурентності може забезпечуватися за рахунок унікальної пропозиції цінності; ланцюжка створення цінності, який відрізняється від конкурентів; чітких компромісів та визначення спеціалізації регіону; дій, які узгоджуються між собою і взаємно підсилюють ефект; постійності позиціонування [19, с.43]. Відповідно брендинг транскордонного регіону повинен базуватися на таких унікальних цінностях, які забезпечуватимуть позитивний імідж, впізнаваність бренду території та сприятимуть її економічному,

культурному, екологічному, соціальному розвитку. Часто саме культурні детермінанти визначають сутність бренду транскордонного регіону, а тому виявлення унікальних культурних ресурсів, які є спільними для учасників транскордонного об'єднання та їх просування забезпечить формування позитивного, впізнаваного бренду території;

- **розвитку культурного туризму**, який є пріоритетним напрямом розвитку туризму, адже дозволяє не лише капіталізувати потенціал культурних ресурсів, забезпечити конкурентні переваги на ринку туристичних послуг, але привабити платоспроможного, інтелектуально розвиненого туриста, що мінімізує транзакційні видатки туристичної галузі, забезпечити високий рівень економічної безпеки туристичного бізнесу.
- **сприяння інноваційному розвитку**. Культура є основою і середовищем розвитку творчого потенціалу, тому безпосередньо впливає на капіталізацію творчого потенціалу, системи цінностей, а також освіта є середовищем формування наукових, технічних, мистецьких, соціально-економічних інновацій, що сприяє підвищенню інноваційного потенціалу транскордонного регіону, а також капіталізації людського потенціалу
- **розвитку ринку культурного продукту**. Крім розвитку творчих індустрій, культура має вагомий вплив на формування та розвиток ринку культурного продукту. Так, досвід розвинених країн засвідчує, що збільшення обсягу вивчення культурологічних дисциплін на 20 % у межах шкільної та позашкільної освіти зумовлює інтенсифікацію споживання культурного продукту у 1,5-2,0 рази. Також розвиток культури істотно впливає не лише на кількісні показники розвитку культурного продукту, але і якісні. Підвищення рівня культурного розвитку сприяє збільшенню пропозиції високоякісного культурного продукту, зростання експорту творчих індустрій;
- **формування соціального капіталу** передбачає налагодження міжлюдських контактів, системних зв'язків є основоположним чинником налагодження співробітництва, формування довіри та активізації транскордонного співробітництва у всіх сферах.

Висновки. За результатами проведених досліджень підсумуємо, що:

Сьогодні в Україні є широка нормативно-правова база розвитку транскордонного співробітництва у сфері культури. Втім, важлива роль культури, а також перспективні напрями активізації економічного потенціалу культурних ресурсів визначені програмними документами недостатньо.

Впродовж останніх років транскордонне співробітництво у сфері

культури у західних областях України, які входять єврорегіонів, активно розвивається завдяки програмам та проектам, що фінансуються Європейським союзом. Кількість проектів, орієнтованих на культурне співробітництво, щороку зростає, що засвідчує необхідність формування культурної основи євроінтеграції України.

На сучасному етапі доцільно переглянути та доповнити існуючі угоди транскордонного співробітництва, програмні документи розвитку єврорегіонів, передбачивши необхідність активнішого розвитку культурного співробітництва та реалізації спільних проектів у двох напрямках:

- конвергенція системи цінностей регіонів-учасників транскордонних об'єднань та їх орієнтування на визнані в ЄС пріоритети: демократію, розвиток громадянського суспільства, сталий розвиток, примат безпеки людини;
- виявлення та капіталізація культурного потенціалу транскордонних регіонів шляхом розвитку творчих індустрій., культурного туризму, активізації потенціалу культурних ресурсів., підвищення ефективності брендингу територій, сприяння інноваційному розвитку, формування соціального капіталу.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та європейським союзом і його державами-членами, з іншої сторони: Проект/ офіційний сайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/AA_Body_text.pdf.

2. European charter for border and cross-border regions. New version / Gronau, 7th October 2004 .- 13 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aebr.net/publikationen/pdfs/Charta_Final_071004.gb.pdf.

3. Дацко О.І. Культура як чинник сталого розвитку регіонів: Європейський досвід / О.І. Дацко // Проблеми и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках ОЧЕС и ГУАМ: сб. науч. трудов. – Севастополь-Донецк: ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2009. – 856 с. – Т.1. – С.224-230.

4. Про транскордонне співробітництво: Закон України № 1861-IV 24 червня 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.

5. Про схвалення Концепції Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 рр.: розпорядження Кабінетом Міністрів України №1838-р від 15 вересня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1838-2010-p.

6. Association of European Frontier Regions / Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aebr.net>

7. Посібник з транскордонного співробітництва / Н.Носа, М.Ландьєл, В.Чопак та ін. – Ужгород: АРР «Закарпаття», Поліграф центр «Ліра», 2005. – 30 с.

8. Ефективність транскордонного співробітництва через міжнародний моніторинг та координацію діяльності національних суб'єктів// Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 8-9 квітня 2011 року) Спеціальний випуск збірника наукових праць «Геополітика України: історія і сучасність». – Ужгород: ПП Демідов А.А., 2011. – 320 с.

9. Програма розвитку сворегіонів. Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 587 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=587-2002-%EF>.

10. Механізми та інструменти використання переваг інтеррегіонального та транскордонного співробітництва у підвищенні конкурентоспроможності західних регіонів України: аналітична доповідь / РФ Національного інститут стратегічних досліджень у м.Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lv.niss.gov.ua/content/articles/files/Zbirnuk_-294a9.pdf [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aebr.net>.

11. Програми транскордонного співробітництва Польща -Білорусь-Україна 2007-2013. Європейський Інструмент Сусідства і Партнерства. Постанова ЄК № К(2008)6411 від 06.11.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pl-by-ua.eu/tu>.

12. Міжрегіональне співробітництво між Україною та Польщею / Посольство України в Республіці Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poland.mfa.gov.ua/ua/ukraine-pl/regions>.

13. II Економічний Форум Польща-Україна "Співпраця регіонів – нові виклики" [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://vrbi.at.ua/news/2009-06-09-28>.

14. Спільна операційна програма Румунія-Україна-Молдова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ro-ua-md.net>.

15. ЄС збільшує фінансування Європейської політики сусідства / Офіційний сайт Європейська асоціація українців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrassociation.eu/2010/03/02/enp_support.

16. Підтримка культури як вектору демократії та економічного зростання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2012/2012_11_12_1_uk.htm.

17. Culture Programme 2007-2013[Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://eacea.ec.europa.eu/culture/programme/about_culture_en.php.

18. Мікула Н.А. Культурні ресурси як джерело унікальних конкурентних переваг регіону / Мікула Н.А., Дацко О.І. // Збірник наукових праць. Північний Буковинський університет" (Серія «Економічні науки»). – 2010. – № 6. – С. 111-119.

19. Porter M. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance / Michael E. Porter - Publisher: Free Press, 2008. - 592 p.

Дацко О.І.

Экономический потенциал трансграничного сотрудничества в сфере культуры западных еврорегионов Украины

Определена необходимость и институциональный базис трансграничного сотрудничества в сфере культуры. Проанализированы программы трансграничного сотрудничества и отдельные их компоненты по развитию культурного сотрудничества западных еврорегионов Украины. Определен экономический потенциал трансграничного сотрудничества в сфере культуры и приоритетные направления его капитализации.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, культура, экономический потенциал, программы трансграничного сотрудничества.

Datsko O.I.

Economic potential of cross-border cooperation in the cultural sphere of Western Euroregions of Ukraine

Necessity and institutional basis of cross-border cooperation in culture sphere are determined. The cross-border cooperation programmes and its components for the cultural cooperation development between the western euroregions of Ukraine are analyzed. The economic potential of cross-border cooperation in culture and priorities of its capitalization are defined.

Keywords: cross-border cooperation, culture, economic potential, cross-border cooperation programmes.